

Ks. JAN DYDUCH (Kraków)

UDZIAŁ KARDYNAŁA KAROLA WOJTYŁY W SYNODZIE BISKUPÓW 1974

Synod Biskupów w 1974 roku był kolejnym, w którym uczestniczył arcybiskup krakowski kardynał Karol Wojtyła. Wydaje się jednak, że jego udział w tym synodzie był szczególny. Sam to wyznaje: „Kiedy więc słuchałem dyskusji, uważniej niż kiedykolwiek, ponieważ mam pewne obowiązki i pewną odpowiedzialność na tym synodzie...”¹.

Ta szczególna rola wynikała najpierw z przynależności do Rady Sekretariatu Synodu, do której kardynał Karol Wojtyła został powołany przez wybór dokonany przez Ojców synodu na jego zakończenie w dniu 5 listopada 1971. Jako członek Rady Sekretariatu był zaangażowany w trzyletnie przygotowanie synodu. Sprawa ta wymaga odrębnego opracowania. Z kolei papież Paweł VI powierzył mu niezwykle odpowiedzialne zadanie przygotowania *Relacji* omawiającej problematykę teologiczną synodu. Te sprawy, przynajmniej w zarysie, zamierzamy ukazać w niniejszym artykule.

PRZYGOTOWANIE SYNODU

Kardynał Karol Wojtyła uczestniczył w przygotowaniu III Synodu Biskupów² niejako na dwóch poziomach: na pierwszym – z racji przynależności do Rady Sekretariatu Synodu, o czym już wspominaliśmy;

* W przypisach zastosowano następujące skróty:

AAS	– „Acta Apostolicae Sedis”
AKKW	– Akta kardynała Karola Wojtyły w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie
<i>Aneks</i>	– <i>Aneks do Votum Episcopatu Polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata</i> , [w:] AKKW, GII–7/167
„Notificationes”	– „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi”
<i>Panorama</i>	– <i>Panorama, czyli Conspectus generalis vitae Ecclesiae</i>
<i>Votum</i>	– <i>Votum Episcopatu Polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata</i> , [w:] AKKW, GII–6/99

¹ *Refleksje na marginesie synodu 1974*, „Notificationes” 1974, s. 228.

² Synod Biskupów w roku 1974 był w kolejności czwartym, jako zaś zwyczajny – trzecim, stąd istniała podwójna numeracja.

na drugim – z racji funkcji powierzonych mu przez Konferencję Episkopatu Polski. Powołała ona specjalną komisję synodalną, której przewodniczącym został Arcybiskup krakowski³.

Ustalenia tematu synodu: *Ewangelizacja współczesnego świata*, dokonał papież Paweł VI po wysłuchaniu sugestii episkopatów świata i Rady Sekretariatu Synodu. Ten wybór tematu ocenia kardynał Karol Wojtyła w sposób następujący: „Na wybrany więc przez Ojca Świętego temat, jeden z wielu wysuwanych przez episkopaty świata i przedstawionych przez naszą Radę, reakcja była bardzo pozytywna. Byliśmy świadomi, że jest to decyzja nie tylko hierarchiczna, pochodząca od najwyższego pasterza i głowy Kościoła, ale także i charyzmatyczna, trafiająca w samo sedno różnych innych tematów”⁴.

Po przesłaniu przez biskupa Władysława Rubina, sekretarza generalnego Synodu Biskupów, dokumentu wstępnego zwanego *Lineamenta*, dotyczącego problematyki synodu 1974, kardynał Karol Wojtyła, jako przewodniczący Komisji Synodalnej Episkopatu Polski, zwrócił się do wszystkich biskupów w Polsce z prośbą o uwagi. Pisze do nich między innymi: „[...] prosząc równocześnie, ażeby każdy z księży biskupów nadesłał swoją wypowiedź w tej sprawie; unusquisque episcopus propriae responsabilitatis conscius, rogatur ut sententiam suam pastorem de themate a Summo Pontifice selecto exprimat”⁵. Zaznaczył również, że wypowiedź należy nadesłać do 31 grudnia 1973 r.

Konferencja Episkopatu Polski powierzyła kardynałowi Karolowi Wojtyłemu zebranie i opracowanie wypowiedzi poszczególnych biskupów polskich oraz przygotowanie wspólnej odpowiedzi na *Lineamenta de evangelizatione mundi huius temporis* i przesłanie jej do sekretarza generalnego Synodu Biskupów⁶.

Po otrzymaniu wypowiedzi biskupów, w bardzo krótkim czasie, bo w ciągu jednego miesiąca, kardynał Karol Wojtyła przygotował elaborat: *Votum Episkopatu Polski na Synod Biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata*⁷. To *Votum* przesłał do biskupa Władysława Rubina z pismem przewodnim datowanym 31 stycznia 1974 r. Pisze w nim: „Przesyłam *Votum Episkopatu Polski na Synod Biskupów De evangelizatione mundi huius temporis*, na razie tekst polski. Zostało ono uchwalone na 140. Konferencji Plenarnej w Warszawie w dniu 23 stycznia br. Tłumaczenie postaramy się dostarczyć w najbliższym czasie”⁸. W ślad za tym pismem, zgodnie z wyrażoną obietnicą, przesłał następne pismo, datowane 5 lutego

³ Pismo prymasa Polski kardynała S. Wyszyńskiego z 31 X 1973, AKKW, GII-7/9.

⁴ „Notificationes” 1974, s. 224.

⁵ Pismo kard. Karola Wojtyły z 31 VIII 1973, AKKW, GII-7/6.

⁶ Pismo prymasa Polski kard. S. Wyszyńskiego z 31 X 1973, AKKW, GII-7/9.

⁷ AKKW, GII-6/99.

⁸ AKKW, GII-6/1.

1974 roku. Powiadamia w nim o przesłaniu *Votum Konferencji Episkopatu* zarówno w polskim oryginale, jak i w tłumaczeniu na język łaciński i francuski oraz o odrębnym opracowaniu, które nazwano *Aneksem* zawierającym odpowiedzi na tematy sformułowane w *Lineamenta*⁹. Tak więc zostały, dla potrzeb Synodu Biskupów, przygotowane dwa opracowania: *Votum* i *Aneks*. *Votum* zawierało omówienie podstawowych założeń, jakie – zdaniem biskupów polskich – powinny stać się przedmiotem obrad synodalnych, jak również znaleźć się w podjętych na synodzie decyzjach, wyrażonych następnie w stosownych dokumentach końcowych lub posynodalnych¹⁰. *Aneks* był dokumentem obszerniejszym, liczącym 48 stron maszynopisu, omawiającym poszczególne zagadnienia zawarte w *Lineamenta*¹¹.

Sekretarz generalny synodu bp Władysław Rubin po otrzymaniu *Votum* i *Aneksu* przesłał na adres kardynała Karola Wojtyły pismo potwierdzające odbiór opracowań oraz zawierające podziękowanie. Piśme między innymi: „Pragnę jak najgoręcej za ten tekst podziękować, ponieważ daje on bardzo dobre ujęcie tematu oraz bardzo bogatą odpowiedź i komentarz dokumentu roboczego, przygotowanego przez Sekretariat Synodu. Jestem przekonany, że ten tekst pomoże wiele w należyтым ujęciu tematyki najbliższego zebrania synodalnego”¹². Przesłane *Votum* Episkopatu Polski – przypomnijmy – przygotowane pod kierunkiem kardynała Karola Wojtyły, stwierdza, że tematyka ewangelizacji współczesnego świata stanowi niezmiernie ważną i aktualną problematykę dla Kościoła Jezusa Chrystusa. Stąd – zdaniem Episkopatu Polski – została trafnie obrana za przedmiot rozważań Synodu Biskupów. Sam jednak dokument *Lineamenta* domaga się pogłębionej analizy, uzupełnienia i wyjaśnień¹³. Taka ocena dokumentu roboczego synodu nie jest jego deprecjacją. Struktura i cel dokumentu tego rodzaju, zwanego czasem „instrumentum laboris”, zakłada potrzebę pogłębienia i uzupełnienia. Toteż ocena zawarta w *Votum* szła po linii procedury synodalnej i stanowiła jeden z etapów powstawania dokumentów finalnych synodu. Warto dodać, że etap ten ze względu na naturę Synodu Biskupów – będącego przejawem kolegalności w Kościele – angażował w jego prace całe konferencje biskupie, które w ten sposób wyrażały wspólnie swoje zdanie na temat dyskutowanej problematyki¹⁴.

Podobnie było i w przypadku polskich opracowań *Votum* i *Aneksu*. Poprzez nie, w jakiś sposób, na aulę synodalną docierał głos polskich

⁹ AKKW, GII-6/3.

¹⁰ AKKW, GII-6/99.

¹¹ AKKW, GII-7/167/a.

¹² List bpa W. Rubina z 22 II 1977, AKKW, GII-6/5.

¹³ *Votum*, AKKW, GII-6/99.

¹⁴ Por. G. G h i r l a n d a, *Sinodo dei Vescovi*, [w:] *Nuovo dizionario di diritto canonico*, Turyn 1993, s. 999–1000.

biskupów, w czym wiodącą rolę odegrał kardynał Karol Wojtyła. Warto zatem przywołać, choćby w krótkim zarysie, treść wymienionych opracowań.

Ważny temat ewangelizacji jest zawsze ze swej natury problemem teologicznym. Poprzez nią człowiek poznaje i przyjmuje Ewangelię. Ona stanowi dla niego wszechstronny program wyzwolenia, zbawienia i szczęścia, poprzez który człowiek może ułożyć własne relacje z Bogiem, z innym człowiekiem i ze światem. Chcąc ukazać zasady współczesnej ewangelizacji świata, trzeba odpowiedzieć na kilka istotnych pytań. Najpierw, co jest racją i treścią przekazu ewangelicznego. Ostateczną rację, na której Kościół opiera swą działalność ewangelizacyjną, stanowi mandat otrzymany od Chrystusa głoszenia Ewangelii wszelkiemu stworzeniu. Istotną treścią i centrum ewangelizacji musi być Jezus Chrystus i to nie tylko jako wzór nowego człowieka, lecz także jako Bóg obdarzający ludzi łaską i prawdą oraz życiem wiecznym. Jest to konieczne, ponieważ istnieje współcześnie tendencja, stanowiąca zagrożenie dla ewangelizacji, a usiłująca ustawić zadania doczesne człowieka jako stanowiące o sensie ewangelizacji. Wprawdzie człowiek i jego godność nie może być usunięta z pola ewangelizacji, ale jego autentyczną promocję trzeba ukazywać w perspektywie celu ostatecznego¹⁵.

Z kolei *Votum* zajmuje się głosicielami Ewangelii – ewangelizatorami. Do tego zadania są powołani wszyscy wierni. Szczególnie należy podkreślić odpowiedzialność kolegium biskupów oraz tych, którzy na mocy święceń czy misji kanonicznej partycypują w ich urzędzie. Osobliwe zadania spoczywają na dyplomatach Stolicy Apostolskiej. Mówiąc o ewangelizatorach, podkreślono prawo człowieka do ewangelizacji, zarówno w znaczeniu czynnym, jak i biernym; prawo do ewangelizowania i prawo do przyjmowania Ewangelii zarówno w wymiarze jednostkowym, jak rodzinnym i społecznym (w narodzie i państwie). Synod powinien przypomnieć to prawo i uświadomić nie tylko uczestnikom, lecz także całej ludzkości, że istnieje wiele krajów, gdzie to prawo jest ograniczane, a nawet gwałcone¹⁶. Było to odniesienie także do ówczesnej sytuacji panującej w Polsce.

Mówiąc o ewangelizacji, nie można pominąć adresata orędzia ewangelicznego, którym jest człowiek, żyjący w określonych warunkach społecznych, ekonomicznych czy kulturowych. Są one zróżnicowane w rozmaitych częściach globu ludzkiego. Dlatego Episkopat Polski wysuwa postulat, by z okazji omawiania problematyki ewangelizacyjnej przeprowadzić możliwie dokładne rozeznanie środowisk we współczesnym świecie, a także by zwrócić uwagę na typowe uwarunkowania utrudniające czy też ułatwiające ewangelizację w poszczegól-

¹⁵ *Votum*, AKK, GII-6/99.

¹⁶ Tamże.

nych częściach świata. Zdaniem biskupów polskich za dużo miejsca w tym względzie poświęcił dokument roboczy sytuacji narodów pozostających pod wpływem kultury zachodniej¹⁷.

O słuszności tego postulatu przekonał przebieg obrad synodalnych. Píše o tym kardynał Karol Wojtyła: „I tutaj, kiedy przychodzą na zebrania plenarne biskupi z różnych części świata i wymieniają swoje doświadczenia, to w nich od razu widzi się, jak bardzo różne są uwarunkowania życia Kościoła i ewangelizacji: są różne na różnych kontynentach albo też w różnych tak zwanych światach”¹⁸.

Votum mówi także o formie przekazu orędzia ewangelicznego, który powinien cechować się prostotą i wiernością. Należy tutaj zastosować zarówno tzw. „środki bogate”, jak i „środki ubogie”. Do podstawowych i najskuteczniejszych „środków ubogich” zaliczono modlitwę oraz zwracanie się o wstawiennictwo Najświętszej Maryi Panny, Bogarodzicy i Matki Kościoła. Maryja jest początkiem lepszego świata, do którego ma prowadzić rodzinę ludzką Chrystus i Kościół poprzez dzieło ewangelizacji.

Votum kończy się informacją o kontekście Synodu Biskupów, który będzie się odbywał w Roku Świętym. Jego program streszczają dwa słowa: nawrócenie i pojednanie. Słowa te wyrażają cel ewangelizacyjnej pracy Kościoła¹⁹.

Drugim opracowaniem przygotowanym pod kierunkiem kardynała Karola Wojtyły dla Synodu Biskupów był *Aneks do Votum Episkopatu Polski na synod biskupów 1974 w Rzymie w sprawie ewangelizacji współczesnego świata*²⁰. Jest to obszerny elaborat, jak wspominaliśmy, liczący 48 stron maszynopisu. Nie da się w ramach tego artykułu przedstawić dokładnie jego treści. Po prostu wyjaśnia, ocenia i omawia on kolejno poszczególne punkty przesłanego przez Sekretariat Synodu dokumentu *Lineamenta*. Ograniczymy się do kilku kwestii. Bardzo istotna jest uwaga dotycząca metody. Mianowicie zaproponowany w *Lineamenta* układ materiału posiada następujący schemat: ocena stanu faktycznego ewangelizacji (pars I), następnie ukazanie teologii ewangelizacji (pars II), wreszcie przedłożenie wniosków dotyczących pracy ewangelizacyjnej (pars III). *Aneks* proponuje inny układ: najprzód podać teologię ewangelizacji (pars I), potem opisać jej stan faktyczny (pars II), z kolei – konfrontując to, co nakazuje objawienie Boże, z aktualną sytuacją Kościoła, sformułować pastoralne dyrektywy dla działalności ewangelizacyjnej (pars III)²¹.

Takie ustawienie sprawy przyznaje istotne znaczenie zasadom zawartym w Objawieniu Bożym, które są niezmiennie i do których trzeba

¹⁷ Tamże.

¹⁸ *Refleksje na marginesie synodu 1974*, s. 227–228.

¹⁹ *Votum*, AKKW, GII–6/99.

²⁰ AKKW, GII–7/167.

²¹ Tamże.

dostosowywać działalność duszpasterską, nie zaś naginać niezmiennie zasady ewangeliczne do napotkanych sytuacji, nie zawsze zgodnych z prawem Bożym. Taką metodę stosował kardynał Karol Wojtyła, w szczególności prowadząc, rozpoczęty w 1972 roku, Duszpasterski Synod Archidiecezji Krakowskiej. Warto dodać, że posynodalna adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*²², będąca owocem Synodu Biskupów w roku 1974, idzie po linii sugestii zgłoszonych przez *Aneks* i w pierwszej części podaje zasady teologiczne ewangelizacji.

Istotnym niedostatkiem dokumentu roboczego synodu jest – według *Aneksu* – prawie całkowite pominięcie sprawy ewangelizacji w krajach niechrześcijańskich, jak również brak wyjaśnienia dotyczącego nawrócenia z innego wyznania chrześcijańskiego w kontekście ekumenizmu. Kolejnym zarzutem wobec dokumentu roboczego jest pominięcie sytuacji Kościoła w tak zwanych krajach socjalistycznych. Dlatego *Aneks* często prezentuje doświadczenia polskie. Podkreślając niedociągnięcia dokumentu roboczego, *Aneks* dostrzega i przytacza wiele zalet tego dokumentu²³.

Konfrontując dokument roboczy Synodu Biskupów z roku 1974 z opracowaniami przesłanymi przez kardynała Karola Wojtyłę, trzeba stwierdzić, że Sekretariatowi Synodu został dostarczony obfity i rzetelny materiał, będący solidną podstawą do dyskusji synodalnych.

OPRACOWANIE PANORAMY

Bardzo ważnym elementem prac przygotowawczych Synodu Biskupów 1974 – stąd zasługującym na odrębne omówienie – było opracowanie tzw. *Panoramy*. W to dzieło bardzo żywo zaangażował się kardynał Karol Wojtyła.

Czym była *Panorama* i jaki był jej cel? *Panorama*, czyli *Conspectus generalis vitae Ecclesiae*, miała ukazać obraz życia Kościoła, dokonać przeglądu sytuacji Kościoła zarówno w wymiarze powszechnym, jak i partykularnym. *Panorama*, która miała być zaprezentowana na Synodzie Biskupów 1974, obejmowała okres od ostatniego synodu z 1971 r. Jej cele były następujące:

- Wzajemna wymiana informacji między Stolicą Apostolską a konferencjami biskupimi;
- Wzajemna łączność między poszczególnymi Kościołami partykularnymi polegająca na dzieleniu się doświadczeniami i pomocą w rozwiązywaniu problemów;
- Służenie poszukiwaniu ważnych spraw, które mogłyby się stać tematami przyszłych synodów²⁴.

²² AAS 58:1976, s. 5–76.

²³ *Aneks*, AKKW, GII–7/167.

²⁴ Pismo sekretariatu synodu biskupów z 1 VII 1973, AKKW, GII–6/59.

Kardynał Karol Wojtyła tak oceniał rolę *Panoramy*: „Wydaje się, że ważne w tym względzie jest zdanie sobie sprawy, o co w *Panoramie* w ogóle chodzi i to tym bardziej, że w dotychczasowej pragmatyce synodalnej będzie ona stanowić rzecz całkowicie nową i prawdopodobnie mającą duży wpływ, jeżeli już nie na sam przedmiot obrad, bo ten bywa wcześniej ustalony, to z całą pewnością na ich wewnętrzną atmosferę”²⁵.

W *Panoramie* chodziło także o przedstawienie, w wymiarze ogólnokościelnym, pewnego rodzaju sprawozdania z realizacji uchwał poprzedniego synodu biskupów z 1971 roku, w jaki sposób ukazane wówczas problemy i zaproponowane ich rozwiązanie, dotyczące kapłaństwa służebnego i sprawiedliwości społecznej, zostały podjęte przez poszczególne Kościoły partykularne i jak zostały zrealizowane²⁶.

Podając swoje sugestie dla *Panoramy*, kardynał Karol Wojtyła zwrócił uwagę na kilka – wydaje się – kapitalnych spraw. Najpierw pisze: „Zdaje się, że syntetyczny rzut oka na sytuację Kościoła w świecie współczesnym nie może pozostawiać wrażenia, jakoby ten świat był jeden, miał takie same wszędzie problemy i jakoby Kościół miał także wszędzie te same problemy. Natomiast pewną jest rzeczą, że te różne sytuacje świata i Kościoła w świecie rzutują na siebie wzajemnie i wzajemnie się warunkują”²⁷. W tym niejednorodnym świecie, w którym żyje i działa Kościół, Arcybiskup krakowski dostrzega co najmniej trzy różne obszary, trzy różne „światy”²⁸. Idzie tu o „światy” w znaczeniu ustrojowo-ideologicznym. W rachubę wchodzi urządzenie ekonomiczno-społeczny i polityczny oraz pewne ideologie, które dominują w poszczególnych „światach”. Kardynał Karol Wojtyła wymienia je jako „świat pierwszy”, „świat drugi” i „świat trzeci”²⁹. Ogólnie mówiąc, „świat pierwszy” to świat atlantycki zagrożony przez materializm praktyczny i liberalny, przez sekularyzm i konsumizm. „Świat drugi” to kraje socjalistyczne, gdzie siłą narzuca się ideologię materialistyczną, a Kościół usiłuje się uczynić „Kościółem milczenia”. „Świat trzeci” to ogromne obszary Afryki, Azji i Ameryki Południowej, gdzie często panuje nędza, a Kościół boryka się z różnymi trudnościami, wśród których, np. w Ameryce Południowej, dominuje problem „wyzwolenia” i teologii wyzwolenia³⁰. Jest to bardzo ramowa i ogólna ocena podziału ówczesnego świata na pewne umowne obszary o podobnych ustrojach społeczno-gospodarczych i politycznych.

²⁵ Próba wstępnej oceny wypowiedzi księży biskupów w sprawie *Panoramy* na Synod Biskupów w 1974 r., AKKW, GII-6/61.

²⁶ Tamże.

²⁷ Odpowiedź dla *Panoramy* (26 II 1974), AKKW, GII-6/82.

²⁸ Tamże.

²⁹ Refleksje na marginesie synodu 1974, s. 228.

³⁰ Por. tamże, s. 228–230.

Do tej sprawy nawiązuje Karol Wojtyła, już jako Jan Paweł II, pisząc: „Obserwując różne części świata oddzielone od siebie z powodu tego rosnącego przedziału i biorąc pod uwagę to, że każda z nich zdaje się podążać własnym torem, staje się zrozumiałe, dlaczego potocznie mówi się o różnych światach w obrębie jednego świata: pierwszy świat, drugi świat, trzeci świat, a niekiedy czwarty świat”³¹. Już w dobie Synodu Biskupów 1974, właśnie z okazji *Panoramy*, zainteresowała Arcybiskupa krakowskiego sprawa uwarunkowań dla życia i działania Kościoła, wynikająca z sytuacji różnych „światów”, którą później przedstawił – niezwykle dojrzałe – w encyklice *Sollicitudo rei socialis*.

W kontekście podziału na różne „światy” kardynał Karol Wojtyła umiejscawia Kościół w Polsce, który wraz z całym narodem znajduje się na pograniczu dwóch światów: związany jest z Zachodem przez tysiącletnią przeszłość, a równocześnie od zakończenia II wojny światowej znalazł się w bloku państw socjalistycznych. Sytuacja ta powoduje, że Kościół w Polsce działa z jednej strony atakowany przez zaprogramowany, narzucony siłą marksistowski materializm i ateizm, z drugiej strony docierają do katolików polskich wpływy cywilizacji zachodniej wraz z jej współczesnymi procesami, nie pozostając obojętne dla ich zachowań³².

Wielorakie zmagania się z materializmem marksistowskim i jego oddziaływaniem na społeczeństwo wymaga ogromnego wysiłku ze strony Kościoła i mimo to nie da się uniknąć strat. Bardziej niebezpiecznym i przynoszącym więcej szkód jest jednak materializm liberalny: „Jednak groźniejszy wydaje nam się materializm liberalny i konsumpcyjny społeczeństwa kapitalistycznego. Wydaje nam się także, jak gdyby Kościół na Zachodzie był bardziej bezbronny wobec tamtejszej postaci materializmu niż w Polsce. Materializm bowiem, który sięga po człowieka w klimacie całkowitej wolności, sprawia, że człowiek łatwiej mu ulega niż temu, który zarazem odbiera wolność”³³. Przywołane słowa pisał Karol Wojtyła 26 lutego 1974 roku. Stały się one profetyczne także dla rzeczywistości polskiej. Po uzyskaniu wolności politycznej, społecznej i gospodarczej w roku 1989 mogliśmy się przekonać, że materializm liberalny i konsumpcyjny jest o wiele groźniejszy i przynoszący o wiele więcej szkód dla życia religijnego i etycznego społeczeństwa nawet takiego, w którym tradycje chrześcijańskie są mocno zakorzenione.

Zmaganie się Kościoła z materializmem w każdej formie jawi się jako walka o wyzwolenie człowieka, o jego wolność, zwłaszcza o wolność duchową. Kościół w Polsce, walcząc o wolność człowieka z syste-

³¹ Encyklika *Sollicitudo rei socialis* (30 XII 1987), nr 14.

³² Odpowiedź do *Panoramy*, AKKW, GII-6/82.

³³ Tamże.

mem komunistycznym, nie zapomniał nigdy o tej walce, jaką Chrystus prowadzi o wolność człowieka z samym człowiekiem. Co więcej, zdaniem Karola Wojtyły, walka o wolność duchową człowieka jest najważniejsza³⁴. Znowu trzeba powiedzieć, że tamte słowa były profetyczne. Uzyskana w 1989 r. wolność zewnętrzna często była i bywa źle rozumiana i źle wykorzystywana.

Jan Paweł II, autor encykliki *Veritatis splendor* (6 VIII 1993), nieustannie wraca w swoim nauczaniu do sprawy wolności w jej wielorakich wymiarach³⁵. Wrócił do niej w czasie VI pielgrzymki do Ojczyzny w 1997 r. W *Oroędziu* do Konferencji Episkopatu Polski (8 VI 1997) napisał: „W tej chwili człowiek musi znaleźć w Kościele przestrzeń do obrony poniekąd przed samym sobą: przed złym użyciem swej wolności, przed zmarnowaniem wielkiej historycznej szansy dla narodu”³⁶. Jak bardzo przytoczone słowa współbrzmiały z tymi napisanymi w roku 1974 w związku z przygotowaniem *Panoramy* na Synod Biskupów.

Zaprezentowanie w *Panoramie* przeglądu życia Kościoła domaga się zwrócenia uwagi na samą rzeczywistość Kościoła. Trzeba ją ukazać tak, jak jawi się ona w Objawieniu Bożym i w nauczaniu soboru watykańskiego II. Kościół Chrystusowy stanowi rzeczywistość złożoną z pierwiastka Boskiego – nadprzyrodzonego i widzialnego – ludzkiego. Poprawna eklezjologia powinna postrzegać Kościół jako wspólnotę nadprzyrodzoną, wyposażoną w charyzmaty i łaskę – Mistyczne Ciało Chrystusa, oraz jako widzialne zrzeszenie wyposażone w organa hierarchiczne. Nie brak jednak fałszywej eklezjologii. Naturalizm eklezjologiczny redukuje rzeczywistość Kościoła do strony zjawiskowej, zapoznaje teologię, a zajmuje się tylko socjologią Kościoła. Błędny jest także mistycyzm eklezjologiczny, interesujący się wyłącznie wewnętrzną, charyzmatyczną strukturą Kościoła. W konsekwencji inspirował postawę wielu katolików, którzy rzekomo opowiadają się za Chrystusem i Ewangelią, ale bez Kościoła³⁷.

Panorama miała dostarczyć uczestnikom Synodu Biskupów, a także Papieżowi, autentycznej i bezpośredniej informacji o sytuacji życia kościelnego w całym świecie, aby postawić poprawną diagnozę rozwiązania problemów zaistniałych w Kościele. Wydaje się, że uwagi biskupów polskich do *Panoramy*, przygotowane pod kierunkiem kardynała Karola Wojtyły, stały się cennym przyczynkiem do zrealizowania tego celu.

³⁴ Tamże.

³⁵ Por. J. Dyduch, *Promocja praw człowieka w encyklice „Evangelium vitae”*, [w:] „*Evangelium vitae*” dobra nowina o życiu ludzkim, red. J. Brusilo, Kraków 1995, s. 55–68.

³⁶ „L'Osservatore Romano”, wyd. pol., 18:1997 nr 7, s. 59.

³⁷ Uwagi Episkopatu Polski do *Panoramy* na sesję zwyczajną Synodu Biskupów w Rzymie 1974, AKKW, GII-6/91.

RELACJA DOTYCZĄCA ZAGADNIENIŃ TEOLOGICZNYCH

Zgodnie z *Regulaminem synodu biskupów* kluczową rolę w czasie obrad synodalnych odgrywali relatorzy zwani niekiedy referentami. Przed synodem przygotowywali oni obszernie relacje, w całości przekazywane Ojcom, a w auli synodalnej krótko prezentowali zagadnienia zawarte w relacji³⁸. Jednym z relatorów Synodu Biskupów 1974 został mianowany przez Ojca Świętego Pawła VI kardynał Karol Wojtyła. Powiadomił go o tym sekretarz generalny synodu biskup Władysław Rubin, informując, iż papież mianował pięciu relatorów dla omówienia pierwszej części zagadnień synodalnych, a dla drugiej części – jednego relatora, arcybiskupa krakowskiego. *Relacja* miała być doręczona do Sekretariatu Synodu do dnia 26 VIII 1974 roku³⁹.

Odpowiadając na powyższą wiadomość, kardynał Karol Wojtyła napisał między innymi: „Pragnę spełnić wolę Ojca Świętego i przygotować relację do drugiej części (doktrynalnej), jak potrafię. Będę też starał się wspomagać sekretarza synodu, na którego spada zawsze największy wysiłek w czasie sesji”⁴⁰. W oznaczonym terminie Arcybiskup krakowski przesłał swoją relację w języku łacińskim: *Relatio circa partem alteram schematis „De evangelizatione mundi huius temporis”, in qua nempe themata quaedam theologica cum experientiis connexa clarificantur*⁴¹. *Relacja* jest opracowaniem bardzo obszernym, liczącym 28 stron maszynopisu.

Zgodnie z *Regulaminem Synodu Biskupów*, przesłana do Sekretariatu Synodu *Relacja* została przekazana sekretarzowi specjalnemu synodu, który miał poczynić do niej uwagi. Sekretarzem tym był prof. Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego, D. Grasso SJ⁴². W swoich uwagach napisał on: „Eminencjo, przeczytałem Twoją relację i gratuluje jasności i dokładności, z jaką została wyłożona w niej teologia ewangelizacji”⁴³. W dalszych uwagach sekretarz specjalny zaproponował, aby w *Relacji* poczynić skróty, w szczególności zmniejszyć ilość cytatów⁴⁴.

Relacja kardynała Karola Wojtyły, dotycząca teologicznych aspektów ewangelizacji, składa się ze wstępu, siedmiu punktów oraz konkluzji. Poszczególne punkty omawiają następujące zagadnienia:

1. Nakaz Jezusa Chrystusa (*mandatum Jesu Christi*).
2. Obietnica Ducha Świętego (*promissio Spiritus Sancti*).

³⁸ Por. E. Szt a f r o w s k i, *Synod Biskupów nowym organem kolegialnym*, „Prawo Kanoniczne” 16:1973 nr 3–4, s. 151.

³⁹ AKKW, GII–6/15.

⁴⁰ Pismo kard. Karola Wojtyły z 21 VI 1974, AKKW, GII–6/18.

⁴¹ AKKW, GII–6/100.

⁴² Pismo W. Rubina z 9 IX 1974, AKKW, GII–6/31.

⁴³ Pismo prof. D. Grasso z 4 IX 1974, AKKW, GII–6/29.

⁴⁴ Por. tamże.

3. Pewność wiary (*certitudo fidei*).
4. We wspólnocie Kościoła (*in communione Ecclesiae*).
5. Rozumienie świata (*de notione mundi*).
6. Nawrócenie i wolność (*conversio et liberatio*).
7. Zbawienie wieczne i rozwój człowieka (*salus aeterna et promotio humana*)⁴⁵.

Warto chociaż w zarysie przywołać treść poszczególnych punktów: ad. 1. Ewangelizacja, zgodnie z nakazem Chrystusa, polega na głoszeniu Ewangelii wszystkim ludziom, aby zostali pouczeni, jak mogą włączyć się we wspólnotę Kościoła, poczynając od Chrztu i rozwijając życie duchowe poprzez inne sakramenty, zwłaszcza przez Eucharystię. Celem ewangelizacji jest wiara, która się rozwija dzięki łasce Bożej, a poprzez dawanie świadectwa prowadzi do zbawienia. Ewangelizacja posiada charakter kerygmatyczny, sakramentalny i eklezyjalny. Jest procesem dynamicznym, sprawiającym przyjęcie zbawczego posłannictwa, które pochodzi od Ojca przez Syna w Duchu Świętym. Nakaz Chrystusa jest ściśle związany z tajemnicą paschalną: „Tak więc, według nakazu Jezusa Chrystusa, ewangelizacja jawi się jako temat teologiczny, w którym element misji zajmuje pierwsze miejsce. Jest to misja w wierze paschalnej”⁴⁶.

ad. 2. Dzieło ewangelizacji, opierające się na nakazie Chrystusa, dokonuje się pod działaniem Ducha Świętego, którego obiecał Apostołom i Kościołowi. Nakaz Chrystusa zawiera w sobie obietnicę Ducha Świętego. Dzięki temu świadectwo dawane Ewangelii nabiera nowej mocy, gdyż jest zakorzenione w Duchu Świętym. Śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa w ekonomii Bożej są ściśle powiązane z misją Ducha Świętego. Dlatego „dzieło ewangelizacji zakorzenione w nakazie Chrystusa dokonuje się przez moc Ducha Świętego”⁴⁷.

ad. 3. Dzieło ewangelizacji, dokonujące się przez głoszenie Słowa Bożego i wiodące do życia sakramentalnego we wspólnocie Kościoła, posiada zasadniczy fundament: żywą wiarę w miłości (*fides viva per caritatem*). Przez wiarę człowiek daje odpowiedź samemu Bogu. Pewność wiary pochodzi od Boga, ale jest w niej także element ludzki, gdyż człowiek przyjmuje i wyznaje prawdy wiary. Pewność wiary ma również wymiar eklezyjalny, gdyż jest ściśle związana z Urzędem Nauczycielskim Kościoła, który troszczy się o integralny i autentyczny przekaz nauki Chrystusa. Ewangelizację i wiarę należy łączyć z szacunkiem należnym osobie ludzkiej, co nie przekreśla głoszenia Ewangelii tym, którzy jej nie znają. Co więcej, w wierze człowiek odnajduje siebie dzięki nawiązanej przez wiarę łączności z Bogiem. Ewangelizacja łączy zbawienie wieczne człowieka z jego rozwojem: „Ukierun-

⁴⁵ AKKW, GII-6/100.

⁴⁶ Relacja kard. K. Wojtyły, AKKW, GII-6/100.

⁴⁷ Tamże.

kowanie na zbawienie wieczne w ewangelizacji wyjątkowo ściśle łączy się dziś z troską o prawdziwy rozwój człowieka⁴⁸.

ad. 4. Kościół ewangelizujący jest zarazem Kościołem ewangelizowanym. Ewangelizacja jest dziełem Kościoła, będącego wspólnotą Boga z ludźmi, Ciałem Mistycznym Chrystusa i wspólnotą hierarchiczną. Jest narzędziem ewangelizacji *ad extra* i *ad intra*⁴⁹.

ad. 5. Pojęcie świata w *Relacji* jest trojokie. Świat oznacza najpierw miejsce, w którym dokonuje się ewangelizacja. Po wtóre, świat przemieniony przez ewangelizację nabiera dzięki niej nowego sensu, niejako nowego stworzenia. Wreszcie jest świat przeciwstawiający się ewangelizacji, przybierający różne formy antyewangelizacji. Walka z ewangelizacją w różnych postaciach towarzyszyła jej od czasów Chrystusa – „znaku budzącego sprzeciw”⁵⁰.

ad. 6. Owocem ewangelizacji jest wiara i nawrócenie. Nawrócenie przez wiarę i łaskę jest zarazem skutkiem, jak i kontynuacją ewangelizacji. Nawrócenie prowadzi do wolności. Miarą wolności jest stopień nawrócenia się do Boga. Kościół, ewangelizując i wzywając do nawrócenia, nie tylko przyjmuje istnienie grzechu, ale posiada władzę uwalniania człowieka od grzechu. W ewangelizacji trzeba zwrócić uwagę na prawdziwe pojęcie wolności i wyzwolenia⁵¹.

ad. 7. Treścią Ewangelii i zasadniczym elementem ewangelizacji jest głoszenie wiecznego zbawienia. Prowadzenie człowieka do zbawienia jest równocześnie troską o pełny jego rozwój. Troska ta jest integralną częścią misji ewangelizacyjnej Kościoła w świecie, który głosi miłość Boga i bliźniego. Miłość jest „kluczem do zbawienia wiecznego i równocześnie do rozwoju człowieka”⁵².

Tę, omówioną w zarysie, *Relację* zaprezentował kardynał Karol Wojtyła w auli synodalnej wobec Ojca Świętego i uczestników synodu w dniu 8 października 1974 roku⁵³. Po dyskusji plenarnej nad drugą częścią schematu kardynał Karol Wojtyła dokonał jej podsumowania w dniu 14 października. Podkreślił, że początek całej teologii ewangelizacji wywodzi się z nakazu Chrystusa. Ten nakaz ma być wiernie wykonywany zarówno w praktyce duszpasterskiej, jak i w teologii. Do spraw, które w dyskusji plenarnej zostały szczególnie uwypuklone, zaliczył:

– temat indigenizacji, czyli wzajemne odniesienie pomiędzy Ewangelią a życiem i kulturą rodzimą narodów czy kontynentów (Ojcowie synodu z Afryki);

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

⁵² Tamże.

⁵³ Por. A. B o n i e c k i, *Kalendarium życia Karola Wojtyły*, Kraków 1983, s. 61.

- temat wielkich religii niechrześcijańskich (Bliski Wschód i Azja);
- temat wyzwolenia w sensie teologicznym, moralnym i społecznym (Ameryka Łacińska);
- temat sekularyzacji i niebezpieczeństwa sekularyzmu w sensie materializmu praktycznego i teoretycznego (Europa Zachodnia i Ameryka Północna);
- temat zaprogramowanego ateizmu i totalnej negacji nie tylko Ewangelii, ale i religii w ogóle, zarówno w życiu osobistym, jak i społecznym (Ojcowie z tak zwanych krajów socjalistycznych)⁵⁴.

Dnia 22 października kardynał Karol Wojtyła zaprezentował projekt dokumentu końcowego Synodu Biskupów. Odczytanie tekstu poprzedził krótkim wstępem, w którym wyjaśnił genezę dokumentu i metodę jego opracowania, zwracając się do Ojców o wyrażenie opinii i przekazanie uwag⁵⁵. Swoją aktywność kardynał Karol Wojtyła zaznaczył dodatkowo poprzez udział w konferencjach prasowych, poprzez udzielanie wywiadów i wygłaszanie przemówień w środkach przekazu oraz poprzez wygłoszenie wykładów (np. *Ewangelizacja i człowiek wewnętrzny*) oraz konferencji (np. *Refleksje na marginesie synodu 1974*)⁵⁶.

Wkład kardynała Karola Wojtyły został dostrzeżony i doceniony przez Ojców synodu. W dniu 22 października został ponownie wybrany do Rady Sekretariatu Synodu Biskupów⁵⁷.

* * *

W Synodzie Biskupów w roku 1974 na temat ewangelizacji współczesnego świata kardynał Karol Wojtyła spełniał wielorakie funkcje. Jako członek Rady Sekretariatu Synodu uczestniczył w dalszych przygotowaniach obrad synodalnych. Następnie jako przewodniczący komisji Episkopatu Polski kierował pracami przygotowawczymi, jakie biskupi polscy podjęli przed synodem. Wreszcie powołany przez Pawła VI na relatora drugiej części doktrynalnej opracował i przedstawił *Relację* dotyczącą spraw teologicznych. *Relacja* ta zawiera bogaty materiał teologiczny, bazujący na Piśmie Świętym i nauczaniu soboru watykańskiego II. Opracowanie to stało się przedmiotem dyskusji synodalnej. Warto by prześledzić, w jaki sposób ta teologia ewangelizacji znalazła odzwierciedlenie w posynodalnej adhortacji *Ewangelii nuntiandi*. Już bardzo pobieżny rzut oka na adhortację wskazuje na wielokrotne przywoływanie myśli zawartych w *Relacji*. Trzeba jeszcze dodać, że kardynał Karol Wojtyła w okresie posynodalnym zajął się rozpowszechnianiem ewangelizacyjnego dorobku Synodu Biskupów.

⁵⁴ Synthesis discussionis Synodi Episcoporum, AKKW, GII-6/105.

⁵⁵ AKKW, GII-6/111.

⁵⁶ Por. A. Boniecki, *Kalendarium...*, s. 602-608.

⁵⁷ Tamże, s. 605.

PARTECIPAZIONE DEL CARDINALE KAROL WOJTYŁA
AL SINODO DEI VESCOVI 1974

Riassunto

Card. Karol Wojtyła partecipò ai preparativi al Sinodo dei Vescovi nel 1974, il quale era dedicato all'evangelizzazione del mondo contemporaneo. Guidando la Commissione convocata dalla Conferenza Episcopale Polacca elaborò tre documenti: (1) *Votum*, (2) *Annesso*, (3) *Panorama*.

Votum racchiudeva la descrizione dei problemi basilari, i quali dovevano essere oggetto delle discussioni sinodali. *L'Annesso* presentava la posizione dei vescovi polacchi riguardante i problemi del documento preparatorio al Sinodo. La *Panorama* mostrava immagine della vita della Chiesa con la revisione della situazione sia nella dimensione universale, sia particolare. Papa Paolo VI affidò al card. Karol Wojtyła la funzione chiave nel Sinodo, nominandolo relatore della parte teologica delle discussioni sinodali. Card. Karol Wojtyła preparò vasta *Relazione* mostrando in modo eccellente la teologia dell'evangelizzazione.